

סובב כינרת

ציר זה מאתגר במיוחד שכן הוא עובר דרך שכבות היסטוריות רבות וחשובות ודרך אתרים מרתקים. כול אתר בנפרד שווה ביקור של מספר שעות. מגוון החומר ההיסטורי, הארכיאולוגי והעוסק בחי ובצומח הוא רב מאוד.

למרות שבחרתי להתמקד במספר מאוד מצומצם של נושאים ותקופות, הרי שלאחר כול הניפוי עדיין נותר חומר רב מכפי קיבלתו של מאמר אחד. אי לכך, חילקתי המסלול לשני מאמרים: הראשון על דרום הכינרת, והמאמר השני, אותו אכתוב בעתיד הקרוב ביותר, אודות צפון הכינרת.

דרום הכנרת

ראשית, אסקור סקירה כללית את הישובים שנראה מהאוויר אך אתמקד רק על תקופת ראשית ההתיישבות, כשלאחר מכן, מאחר שהמסלול עובר דרך אתר חשוב ומרכזי באזור- בית הקברות של כינרת- אקדיש לו מאמר נפרד, בו אחרוג ממנהגי לכתוב רק על מה שנראה ממעוף הממ"ג; לאתר זה חובה להגיע רגלית.

לא אדבר על קרבות תש"ח באזור, לא אזכיר את בקבוק המולוטוב, לא אדבר על מסילת הרכבת ואפילו (וזה באמת קשה) לא אזכיר במילה את מסעו של מרק טווין ואתעלם לגמרי מהאוסטרלופיטקוס הישראלי (שים לב ארז!). אולי, אם כוחי בידי, יהיה לי הזמן בעתיד לחזור לנושאים אלה. אתחיל:

מגדל

בשנת 1906 נרכשו כ- 6,000 דונם מאדמות מג'ל הערבית ע"י כת קתולית גרמנית שהציבה לה למטרה לחשוף אתרים היסטוריים נוצריים ולשקמם. הם רצו לבנות כנסייה במקום ולהקים ישוב נוצרי חקלאי, אך תנאי האקלים והמצב התברואתי הקשה במקום אילצו אותם לוותר על הרעיון. הם מכרו את האדמות לקבוצה ציונית גרמנית שהתבססה על כסף של יהודים ממוסקבה. הקבוצה מנתה 12 אנשים ובראשם עמדו ד"ר **יחיאל צ'לנוב** מרוסיה ופרופ' **אוטו וארבורג** (בוטנאי שכתב ספרים כיצד לעבד את האדמה בארץ) מגרמניה. יחד הקימו השניים את "חברת טבריה אדמות ונטיעות" שמטרתה הייתה הקמת חווה חקלאית להכשרת יהודים לעבודה חקלאית.

מגדל ממבט הממ"ג

ברוסיה התארגנה קומונה שאליה השתייך יוסף טרומפלדור. הקומונה בחרה במגדל כמקום ראשוני להכשרה חקלאית ולגיבוש חיי החברה שלהם. בחווה עבדו **צבי חומסקי, א.ד. גורדון, ברל כצנלסון, זלמן שזר** ועוד. מלחמת העולם הראשונה שפרצה לאחר 4 שנים של עבודה בחווה מנעה התפתחות נוספת. המימון מרוסיה נפסק וכדי לשמור על הקיים נאלץ המנהל משה גליקן לקחת הלוואות בנקאיות שהעמידו את החווה בסכנת שיעבוד לבנק. כדי למנוע זאת הוחלט להפוך את החווה ל- "עיר גנים": קרקעות החווה חולקו לחלקות קטנות ונמכרו לאנשים פרטיים בארץ ובחו"ל ובעיקר

לתושבי ארה"ב. בין רוכשי האדמה הפרטית היה גם לורד מלצ'ט שבנה וילה על שפת הים ושכונת מגורים בגבעה לפועלים שעבדו בפרדס. קבוצה של 12 יהודים מתוך מאות הרוכשים בנו 12 בתים ראשונים, בתים שהוו את השכונה הראשונה.

העלייה השנייה- רקע כללי

אם יש עלייה שנייה, סימן שהייתה גם ראשונה... זו הראשונה החלה בשנת 1881 והסתיימה ב-1904. בעלייה זו הגיעו לארץ בעלי משפחות, רובם דתיים, והם הקימו את המושבות הראשונות כגון זיכרון יעקב ראש פינה פתח תיקווה ועוד. מהר מאוד נקלעו לקשיים כלכליים והברון רוטשילד התערב ובא לעזרתם.

העלייה השנייה- בשנים 1904-1914, היינו נמשכה 10 שנים. כ- **30,000** עלו לארץ ישראל בקבוצות שונות. **העולים בעלייה השנייה החלוצית הציונית הפועלית** בה אנו עוסקים, היוו ניגוד גמור לעולים מן העלייה הראשונה: הם היו צעירים, רווקים וחילוניים. הקבוצה כללה כ- **3,500** איש שבאו מ**רוסיה הלבנה**. רבים מהם, (80% מ-3,500 העולים הללו) עזבו את הארץ- הם לא מסוגלים להיות עובדי אדמה, כפי שרצו...

בשנת 1900, רוב הישוב היהודי בארץ ישראל **נתמך על ידי הברון רוטשילד**. והברון רוטשילד **העביר את כל המפעל ההתיישבותי במתנה לברון הירש**. לברון הירש הייתה מטרה: לדאוג להתיישבות של יהודים. לצורך כך הוא הקים גוף שנקרא **"איק"ה" (IKA)**.

מצפה

מייסדי מצפה, המושבה הקטנה ביותר, נאלצו להתמודד שנים רבות עם קשיים שונים: מחסור במים, בעיות ביטחון ובעיקר בדידות.

מצפה היא המושבה השביעית שיסדה יק"א בגליל התחתון המזרחי, אחרי מסחה-כפר תבור, ימה-יבנאל, מלחמיה-מנחמיה, סג'רה-אילניה, בית-גן ושמסין.

מצפה ממבט הממ"ג

איק"א הייתה מעורבת ביישוב הגליל התחתון המזרחי משנת 1899, שנה בה הסתיים השלב הראשון של רכישת קרקעות באזור על ידי החברה. באותה שנה הוחל בבניית חוות סג'רה, חוות ההכשרה הראשונה בארץ ישראל, שנועדה להכשיר מועמדים מתאימים להתיישבות חקלאית "למושבות שתיוסדנה לא באופן מקרי אלא בשיטה ובמחשבה תחילה", כלשונו של הלל יפה.

בגליל התחתון המזרחי הקימה איק"א חבל התיישבותי על פי תפיסה אזורית כוללת, והעניקה לו עדיפות על פני אזורים אחרים בארץ ישראל. בשנים 1899-1908 נוסדו באזור בסך הכול שמונה יישובים חדשים, האחרונים שבהם מצפה וכנרת.

את הפעולה היישובית של איק"א בגליל התחתון המזרחי (בשנים 1900-1905) ניהל חיים מרגלית-קלוורסקי. הוא עמד מאחורי תכנון המושבות. בחמש שנות פעילותו בגליל התחתון המזרחי רכש קלוורסקי בחבל ארץ זה כ-80,000 דונם, ובהם גם אדמותיה של מצפה.

מייסדי המושבה והראשונים שנאחזו באדמותיה היו צעירים בני 21-27: דוד דרוקר, האחים משה וחיים טריפון, אהובה ואליהו נוביק, צבי גרוס (כן, הנכד שלו הוא הבעלים של חוף לידו), נחום הלוי, מ' בוברין, טוביה ספיר ודוב בן-גליל. למייסדי המושבה היה גם רקע משותף נוסף: רובם היו חברים במפלגת "פועלי-ציון", בעלי ניסיון מן "ההגנה העצמית" ברוסיה וחברים בארגון השמירה החשאי "בר-גיורא". כל מייסדי המושבה היו פועלים חקלאיים במושבות או בחוות סג'רה.

במשך כ-60 שנה הייתה מצפה אחת המושבות הקטנות ביותר בארץ ישראל והמושבה הקטנה ביותר מבחינת מספר תושביה ומספר בתיה. משנת ייסודה ועד לשנת 1977 התגוררו בה בין שש לעשר משפחות איכרים בלבד, ומתארה הראשוני של המושבה נשמר בשלמותו.

בני מצפה נודעו בסביבתם בין היתר הודות לעוז רוחם. המושבה המבודדת והמרוחקת הצמיחה מתוכה אנשים אמיצי לב, שלא חששו מן הסביבה העוינת.

קרני חיטים

כאן אסטה קלות מן הנושא המרכזי, ואזכיר אחד האירועים המכריעים שקרו בארץ: קרב קרני חיטים. קרב זה ניטש בין הצלבנים, בהנהגת גי דה ליזיניאן, לבין המוסלמים, בהנהגת צלאח א-דין. בקרב, שפרץ ביולי 1187, נחלו המוסלמים ניצחון מכריע מול הצלבנים, והשליטה עברה לידי המוסלמים. מספרים כי רנו משאטיון, שהיה אחד מהאצילים של גי דה ליזיניאן הוצא להורג בסוף הקרב, על ידי צלאח א-דין עצמו. זו היתה "סגירת החשבון" של צלאח עם רנו, שלאורך כל התקופה הציק לעולי הרגל ושדד אותם. ל גי דה ליזיניאן, הביא צלאח א-דין מים קרים ממרגלות החרמון...

קרני חיטים ממבט הממ"ג

פוריה

בשנת 1911 הגה יהודי בשם שמעון גולדמן את רעיון הקמת "האחוזות" על רמת פוריה בהשקעתם של יהודים אמריקאים מסנט-לואיס, מדינת מיזורי. ב-1912 הגיעו משם החלוצים הראשונים ובנו בתי מגורים, אורוות ובורות מים. הם גם נטעו מטעי אתרוגים, שקדים, חרובים וזיתים. זמן קצר לאחר מכן, שאר המתישבים מסנט-לואיס מכרו את כל רכושם בארה"ב ועלו ארצה לממש את תקוותם להשתקע בארץ הקודש כאיכרים וחוואים של "חוות פוריה".

אבל הגורל רצה אחרת... המציאות המרה ניפצה לרסיסים את חלומם הציוני. המטעים הרכים נתקפו במזיקים, מחלות ונחילי ארבה קטלניים, שגרמו לנזקים כבדים ללא תקנה.

בנוסף לכך, מלחמת העולם הראשונה, שפרצה ב-1914, הפכה את החיים של המתישבים לבלתי נסבלים. המצב גרם לנטישה כללית, ורוב המתישבים חזרו לאמריקה. וכך, ב-1929, בא אל קיצו חלום "חוות פוריה". רק שרידי בתי הבזלת השחורים ושלדי המחסנים נשארו לעדות עד היום.

ב-1940 גרעין של קיבוץ "אלומות" התיישב על הרכס כהכנה לעלייתו על הקרקע המיועדת לו כ-2 קילומטר דרומה, והשתמש זמנית במבנים הנטושים של "חוות פוריה". קרוב לוודאי שבתוכם שהה גם חבר הגרעין **שמעון פרס**, לימים (וכיום...) נשיא מדינת ישראל.

פוריה ממבט הממ"ג

ביתניה עילית

אנדרטת בטון בצורת אוהל, מציינת את מיקומה של ביתניה עלית. ב-1920, עלתה לשם קבוצה של צעירים מהעלייה השלישית בהנהגת מאיר יערי. היא בעצם נקראת חבורת השומר הצעיר. זו תחילת דרכו של השומר הצעיר בארץ ישראל. כאן בביתניה, הרעיונות מתגבשים, וכאן הם מנסים לגבש את הדרך שלאורה הם ילכו אחר כך. הם עברו המון שינויים; האנדרטה מנציחה את מחנה העבודה של חברי תנועת השומר הצעיר.

בשנים 1920-1923 התיישבו כאן קבוצות חלוצים ממזרח אירופה. אחת הקבוצות הראשונות הייתה מורכבת מבני השומר הצעיר, ביניהם מאיר יערי ודוד הורביץ (אותו הורביץ שב-1954 ייסד את בנק ישראל ושימש כנגידו עד 1971. עד כמה שנראה הדבר מוזר, קומוניסט סוציאליסט מושבע זה, היה חתום על שטרות הכסף שלנו במשך תקופה ארוכה). הקבוצה התגוררה במחנה אוהלים (מכאן צורת אוהל הבטון). ביום עבדו החלוצים בחקלאות ובלילה קראו וערכו שיחות ארוכות על דוסטויבסקי, פרויד, רוח האדם ואהבה. הקבוצה פעלה בחיי שיתוף מלאים וכונתה 'הקומונה האינטימית'. חבריה חיו באווירה רומנטית של צער העולם, לבטי הרוח ופחד מפני החברה הישנה. השיחה תפסה את מקום המוסדות בחברתם, והייתה מעין טקס של ידוי ותפילה. שיחות אלו זכו לפרסום רב והעניקו את ההשראה למחזה "ליל העשרים", (על שם שנת העלייה לקרקע 1920) מאת יהושע סובול.

המקום כונה בפי חברי הקבוצה 'קן הנשרים'. אוהל הבטון נבנה ב-1964, כאשר מלאו 50 שנה לתנועת השומר הצעיר. זוהי אנדרטה לקיבוצי השומר הצעיר ולחברי הקבוצה הראשונה שהתיישבה במקום.

במרכז התמונה אוהל הבטון שמציין את מיקומה של ביתניה עילית

המושבה כנרת

בתייהם של שמונה משפחות המייסדים, נמצאים משני עברי רחוב המייסדים. בין הבתים הבולטים במושבה: המרפאה (כיום מוזיאון המושבה), בית הספר (כיום בית המועצה המקומית) ובית טריידל - בית בן שתי קומות, עשוי אבני בזלת שחורות. הבית שימש כבית מלון, ובין אורחיו - רוטשילד, רופין, יוסף קלזנר, ומי לא - היה גם המשורר יעקב פיכמן. המסורת המקומית מספרת שפיכמן הנציח את את בית המלון בשיר הידוע "על שפת ים כינרת, ארמון רב תפארת". זהו הארמון. מושבה זו הוקמה על ידי אנשי העלייה הראשונה, בתקופת העלייה השנייה.

ומשמאל בית טריידל- ה"ארמון" משירו של פיכמן

מימין חצר כינרת אם כול ההתחלות,

חצר כינרת (מיד בכניסה למושב כינרת)

כפי שתראו בהמשך, חצר קטנה זו הינה ההתחלות של דברים רבים שאנו מכירים היום. בכדי להתקדם, נחזור מעט לאחור, עם שני סיפורים שנקשרים בסוף.

סיפור ראשון:

על איק"ה כבר דיברנו; המדיניות של איק"ה מבוצעת על ידי חיים מרגליות קלבוורסקי, שהיה גם המנהל הראשון של חוות סג'רה. הוא קנה באזור הזה 12 אלף דונם אדמה. באיק"ה כעסו על חיים מרגליות קלבוורסקי על כך שקנה כאן אדמה, כי זו לא הייתה המדיניות של איק"ה באותם שנים (1905); אז לא קנו כאן אדמה. איק"ה אומרת לו "אתה צריך למכור חצי מכמות האדמות", 6,000 דונם.

ספור שני:

בערך בראשית המאה, היה ויכוח גדול מאוד בהסתדרות הציונית בין שתי גישות עיקריות: גישה אחת, שאותה מייצג הרצל, חוזה המדינה, לפיה "אין להתיישב בארץ ישראל, אלא לאחר שתהיה הסכמה של המעצמות", היא הציונות המדינית. הגישה השנייה, הציונות המעשית, אותה ייצגו ארתור רופין, אוסישקין ועוד כמה, שאומרים "יש להתיישב ולקבוע עובדות בשטח, בכל מקרה, ולא חשוב מה יגידו אומות העולם". (נישמע מוכר...) בכדי למנוע קרע ופילוג בעם היהודי של אותם ימים, החליטו לתת לחבורה השנייה, הציונות המעשית, איזשהו כר קטן לפעולה בארץ ישראל. הגיעו ארצה מספר אנשים, והקימו גוף שתפקידו לארגן התיישבות בארץ. הגוף נקרא "המשרד הארצישראלי". בראש המשרד עמד ארתור רופין (כמה חוכמה הייתה באותם ימים, יש בהחלט למה להתגעגע...) הזקמה חברת בת, שנקראה "החברה להכשרת הישוב". חברה זו ידעה לעשות התיישבות. היו לה אנשי מקצוע: היא העסיקה אגרונומים ורוכשי קרקעות, וחיפשה בארץ ישראל אדמה לקניה. קחו, אם כן, את הסיפור הראשון, עם קלבוורסקי שקנה אדמה שלא כל כך אהבו, (אמרו לו למכור חצי מכמות האדמות...) קחו את הסיפור השני, של "החברה להכשרת הישוב" שמחפשת לקנות אדמות-והרי לכם עסקה. ב-1905 מתבצעת העסקה, ואדמות כינרת נקנות. "החברה להכשרת הישוב" קונה כאן אדמות, וחצי מהאדמות נשארות של איק"ה. כינרת המושבה-אדמות איק"ה, קבוצת כינרת, דגניה וכו'- אדמות "הכשרת הישוב". קנו את האדמות והחליטו לעשות חווה להכשרת פועלים חקלאים, כדוגמת החווה שכבר הייתה קיימת בסג'רה. למה דווקא הכשרת פועלים חקלאים? העלייה השנייה היא העלייה של אנשים שבאו ליצור כאן עולם חדש. איך עושים את זה? על ידי יצירת אדם חדש, חברה חדשה, תרבות חדשה; בונים הכול מההתחלה. לשיטתם, את אותה יצירה של עולם חדש יש רק דרך אחת לעשות- עבודת האדמה, היא הדרך שבה בוראים בן אדם חדש ויוצרים עולם חדש. האידיאלולוג של אותם ימים, א. ד. גורדון, אמר "בעבודה לקינו ובעבודה ניוושע". עבודת האדמה היא בעלת ערך עליון כזה, שמגלם בתוכו הכול. רק בדרך עבודת האדמה ניתן לתקן את נפשו ואת דרכו של האדם. ולכן, אותה חווה להכשרת פועלים חקלאיים, (בתרגום להיום "בתעשייה או בהייטק ניוושע") ממנים כאן את ברמן, כמנהל לחווה להכשרת פועלים חקלאים, (פקיד=מנהל) והוא חיפש קבוצת אנשים שתירד איתו הנה, כדי שיהוו כאן את הגרעין הראשון. במשך 3 שנים אף אחד לא רצה לבוא איתו הנה, עד שהוא נזכר באירוע שהיה לו. לאחר פטירתו של הרצל, החליטו לטעת יער לזכרו: נטעו את יער הרצל בבן שמן. מי שנטע את היער לזכרו של הרצל, היו פועלים ערבים. קבוצה של חלוצים שהסתובבה באזור, כעסה: "איך יכול להיות שיער לזכרו של הרצל יטעו פועלים ערבים ולא יהודים?"! הלכה הקבוצה, עקרה את כל השתילים של היער (1904), ובאה ואמרה לברמן שהיה ממונה אז על נטיעת היער, "אנחנו עקרנו את כל השתילים, ואנחנו ניטע אותם מחדש ללא תמורה כספית, והעיקר שיהודים ידעו וישמעו שיהודים נטעו יער לזכרו של הרצל". בראש החבורה הזאת עמד איש, ושמו אברהם אלדמע (כן זה הוא מחברת טרסק התל אביבית- אולי בהזדמנות אקדיש מאמר ניפרד גם לו...). ילדיו הם גיל אלדמע ורן אלדמע. ברמן מציע להם לבוא איתו לכינרת, והם נעתרים. קבוצה זו הגיעה לחצר כינרת. מ-1908 לפני ירידתם לכנרת, הם מציבים תנאים מספר לאותו ברמן המנהל את העסק; הם רואים תוכנית משק המקפיצה אותם (התכנית הייתה כתובה בגרמנית) ואומרים לו "לא נרד הנה אלא אם כן נקרא תוכנית בעברית". למעשה, התוכנית הראשונה הייתה כתובה בגרמנית כי מי שכתב אותה היה יהודי ממוצא גרמני, פרופ' אוטו וֶרְבוּרְג, שהיה מומחה להתיישבות חקלאית עוד בגרמניה, אותו הזכרנו למעלה במושבה מצפה. בחבורה אלדמע, חיותה בוֹסֶל, ויוסף בוסל, ומרים אוסטרובסקי פרץ, ויוסף פרץ, ותנחום, ועוד כל מיני אנשים, שמאוחר יותר שמעו עליהם בדגניה. החבורה הזאת ישבה כאן, ומהר מאוד היה לה עימות עם אותו פקיד, אותו מנהל, ונערכה השביתה הראשונה (בשביתה זו, אגב, עבדו). לא היה להם כל כך לאן ללכת. ארתור רופין הגיע הנה, לכינרת, לשבת ולדבר איתם, והם ביקשו ממנו לקבל חלק מאדמות כינרת, בקצה הנחלה של כינרת, במקום שממילא אי אפשר היה לעבד, כי לא היה מספיק כוח אדם, והם עברו לשם- למקום שנקרא "אום ג'וני", שנמצא היום בין דגניה א' לדגניה ב'.

לחצר כינרת הגיעו גרעיני הכשרה, קבלו הכשרה ויצאו והקימו ישובים רבים .

מכאן יצא גם הישוב כינרת, שישב כאן הרבה שנים, לא רק כגרעין הכשרה אלא גם כישוב, ורק ב-1929 הם עברו לנקודת הקבע שלהם, מעבר לכביש, במקום שנקרא "הגבעה". לא סתם כותבת על זה בת כינרת אחר כך: "כשאימא באה הנה יפה וצעירה, אז אבא על גבעה בנה לה בית", נעמי שמר היתה בת כינרת, ולכן כתבה את זה. ואכן, אמה של נעמי שמר הייתה כאן, ואבא שלה הגיע כפועל בניין שהיה בין בוני הבתים הראשונים בכינרת, הכיר את האימא, נשא אותה לאישה והוליד איתה מספר ילדים.

ומכאן יצאו אפיקים, מעגן, עין גב, עין חרוד ועוד; מכאן יצאו גרעינים, שעבדו ישובים קיימים- תל יוסף, כפר יחזקאל, כפר יהושע; מכאן יצאה תנועת התיישבות חדשה לחלוטין- כאן במקום הזה, קיבלה הכשרה, קבוצת צעירים, שקוראים להם כאן "הקבוצה האמריקאית", בראשותו של אליעזר יפה, והם ייסדו את נהלל - "מושב העובדים" הראשון.

ארגונים וגופים שיצאו מכאן:

"ההגנה": ב-1920, בצער ובבכי מכריזים על הקמת "ההגנה". בצער ובבכי, כי כשמקימים את ההגנה, מפרקים סופית את ארגון השומר...

"קופת חולים": מתוך מצוקת בריאות הוקמה כאן את "קופת חולים"; למעשה הוקמו שתיים: אחת כאן ואחת בפתח תקווה. כאן הוקמה קופת חולים של פועלים הגליל, ובפתח תקווה קופת חולים של פועלי יהודה. שתי הקופות אוחדו ונקראו "קופת חולים כללית".

נעמ"ת: בכינרת היה מרד נשים, שאמרו "אם לא יתנו לנו לצאת לעבד את הקרקע, לא נעשה את כל המשימות שמטילים עלינו". זה לא עוזר להן, לא כל כך נתנו להן. אז הן הכריזו כאן על כנס, ושם, במבנה בחוץ, שהיה האסם הגדול, התכנס כנס ראשון של נשים בארץ ישראל, ב-1910, כנס שדן רק בענייני נשים. רק נשים הורשו להיכנס לכנס הזה וגבר אחד שהיה מקובל אז על כולם שכן היה האידיאולוג של אותה תקופה- אהרון דוד גורדון. לכנס הזה ניתן השם "מועצת הפועלות". מועצת הפועלות שהוקמה כאן, קיימת עד עצם היום הזה, רק בשם אחר- נעמ"ת.

ככנס זה ישבה אישה שאמרה "לא די לדבר, צריך לעשות, יש להכשיר את בנות ישראל לעבודה יצרנית!" לאישה זו קוראים חנה מייזל-שוחט, שהקימה אחרי שהייתה כאן בכינרת, את בית הספר החקלאי בנהלל. היא מקימה כאן את **חוות העלמות**.

חנה מייזל-שוחט, אגרונומית במקצועה, הקימה את חוות העלמות ב-1911 מתוך מגמה להכשיר את בנות ישראל לעבודה יצרנית פרודוקטיבית. ואכן נשים היו רפתניות והקימו את הרפתות הראשונות בהתיישבות העובדת, היו לולניות, ועבדו בגן ירק, הקימו גני ירק. חנה הייתה הפמיניסטית הראשונה ונישאה לאליעזר שוחט. מספר התלמידות בחווה נע בין 14 ל-20 בכל מחזור. כך, משך 6.5 שנות קיומה של חוות העלמות, עברו בה כ-70 תלמידות. רובן הפכו להיות מורות לחקלאות ולאורח חיים חלוצי, לדורות של עולות צעירות. **התלמידה הראשונה הייתה המשוררת רחל**.

ועוד: כאן הוקם גם גוף שתפקידו לעזור ולבנות, שלימים נקרא "סולל בונה"; כאן הוקם אף "המשביר" (מנין בא השם? מלשון "לשבור שבר". רעב- הייתה כאן בעיה פשוטה: אוכל ורעב).

חורשת האיקליפטוס ובית המוטור

על חורשה זו נעמי שמר כתבה את שירה "חורשת האיקליפטוס".

בית המוטור – בית זה נבנה ב-1910 ע"י המשרד האי" ואחסן את המשאבה הראשונה ששאבה מים מהכנרת. בקומה התחתונה של הבית היה מכון השאיבה. בקומה העליונה גרו שלושה אנשים חשובים בתולדות הישוב באזור: **בן-ציון ישראלי** – אבי קבוצת כנרת, **נח נפתולסקי** – בוטנאי, **ומאיר רוטנברג** – עובד אדמה, "מלך המעדר של העלייה השנייה". אלה, "שלישית היחד", היו ממקימי קיבוץ כנרת.

בית המוטור במרכז התמונה, ממבט הממ"ג, ואחריו פרדס התימנים

פרדס התימנים

התימנים הראשונים הגיעו לארץ כבר ב-1882, "אעלה בתמר". סמל לביאת המשיח, והתיישבו בסילוואן שבירושלים.

בעלייה השנייה יש משברים קשים עקב חוסר יכולת לעבוד את האדמה. האנשים רואים שהפלאח הערבי יכול לעבד את האדמה, הוא מהווה פועל טבעי, הם רואים בתימנים את הפועל הטבעי לעבודה בחקלאות בישראל.

שמואל יבניאלי נשלח לתימן להביא את יהדות תימן לעבוד בארץ כעובדי אדמה. בין 1910-1914 עולים יהודים מתימן במסגרת העלייה השנייה. מהר מאוד התברר שנעשתה טעות; הם לא עובדי אדמה, אלא צורפים, אורגים וכו'. הם הופכים להיות עובדי דחק ועוזרות בית. חלק מעולים אלו, כקבוצה, מגיעים לכנרת. המפגש הראשון מהווה הלם גדול. אלו 2 תרבויות שונות לחלוטין. מבחינת התימנים, איך זה שאין בית כנסת, כיצד זה חיים ביחד לא נשואים? אלו באים מהעולם הישן, ואלו באים לברוא עולם חדש. התימנים גרים ע"י בית המוטור, עד 1929.

"בבית המוטורים" גר "המוטורי" של "תימני כנרת", הרב דוד בן ישראל צאירי ועוד שתי משפחות.

משך 16 שנים, התימנים מבקשים לעבור למקום בו יש יהודים. לא נותנים להם. ב-1929 מוכנים לתת להם מה שהם רוצים: בונים להם את מרמורק ליד רחובות.

כך הסתיימה תקופה רבת סבל וייסורים, דלות, חולי ושכול. עדים לכך קברותיהם הרבים בבית העלמין של כנרת.

עד היום, מי שמסתובב במרמורק, יכול בקלות לזהות את תימני כינרת ("הכינריים", כפי שהם מכונים) – בחצר הבית גדל עץ תמר גדול

בית הקברות של כינרת ממבט הממ"ג

ולסיום, למען הגילוי הנאות:

לאזור זה יש לי קשר עמוק ביותר, ואציין רק בשתי נגיעות.

הראשונה:

כאשר הכרתי את אשתי, בפעמים הראשונות שרק התחלנו לצאת, עוד לא דובר עם חתונה או על ילדים, כבר היה ברור שאם זה יקרה- שמו של הילד יהיה אורי על שם שירה של רחל "עקרה". וכך היא כותבת:

בן לוי הִיה לִי! יֵלֵד קֶטָן,
שָׁחַר תִּלְתְּלִים וְנָבוֹן.
לְאַחַז בֵּידוֹ וְלִפְסֵעַ לְאֵט
בְּשִׁבְלֵי הַגֶּן.
יֵלֵד.
קֶטָן.

אורי אַקָּרָא לו, אורי שְׁלִי!

לימים נישאנו, ואכן הבכור היה בן ושמו בישראל- אורי. (במאמר על בית הקברות יש הרחבה על מי היא כתבה את השיר)

השנייה:

בין חצר כינרת לדגניה הייתה ביצה. שאלו פעם את גורדון איך חוצים ביצה? ענה גורדון: "יש תמיד להסתכל על האבן הקרובה לקפוץ אליה, ואז תתגלה האבן הבאה" כלומר- אם ננסה לראות את כול הדרך עד הגדה שנייה היא לא תתגלה, יש לחפש את הצעד הבא. לימים, בני הצעיר (עידו) עבר קורס מאוד קשה בצבא ובאחת השבתות שביקרתי אותו, הוא היה די מיואש. לא היה ברור לו כיצד ישרוד את הקורס. סיפרתי לו את האלגוריה של גורדון. עושה רושם שזה היה אחד הדברים שנתנו לו השראה להמשיך ולסיים את הקורס.

זה מעט מההשראה שקיבלו בני דורי מ"אנשים מוזרים אלו" כפי שהגדיר אותם נתן אלתרמן.

תודה מיוחדת לידידי **עדי זלבה** שלא התעצל, קם ב 3 לפנות בוקר, התייצב אצלי ב 4, כך על עצמו ספר ומצלמות. הסרטון והצילומים- כולם שייכים לו.

מקווה שנהניתם.

אבי הרטמן

קישור לסרטון

<http://www.youtube.com/watch?v=KQCfAh-zoB4>